

Dragutin Babić

**Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji:
(re)konstrukcija multietničkih
lokalnih zajednica nakon ratnih
sukoba**

Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2008, 255 str.

Za vrijeme rata na ovim prostorima, početkom 90-ih godina prošloga stoljeća, autor ove knjige živio je u Novoj Gradiški, koja je bila učestalo napadana s okolnih srpskih položaja. Takva je situacija mogla biti presudna za njegov odnos i stav prema pojedinim etnonacionalnim zajednicama, no to kod njega nije bio slučaj, pa je uočavao u kojoj su mjeri žestoko probuđene etničke i religijske pripadnosti utjecale na ljude u tim zbivanjima. Utjecaj skupina kojima po rođenju i tradiciji pripada nije mogao izbjeći, ali, obdaren sposobnošću da dublje pronikne u ono što pojedine skupine i pojedince vodi u njihovim uvjerenjima i djelovanju, bio je dovoljno oprezan i nije se žurio sa zaključcima, nego je preispitivao službene stavove i ono što se smatra samorazumljivim. Naravno, nije sporno tko nosi najveću odgovornost za zla na slavonskim i širim prostorima, tko je pripremao i počeo rat, ali autor svoja razmišljanja šire zasniva uzimajući u obzir činjenicu da se u mnogim ratnim akterima razbuktavaju prizemne strasti te se pritom ne pita za posljedice.

Ispitanici u Babićevu istraživanju, koje je provedeno u pet slavonskih županija, većinom se sjećaju da su prije rata između Hrvata i Srba u Slavoniji prevladavali dobrosusjedski, a nerijetko i prijateljski odnosi, te da je mržnja među njima povremeno tinjala, ali ne više nego što se to događa u ostalim životnim odnosima. U trenutku kad su se ljudi počeli osjećati životno ugroženima, najprije Hrvati, a onda i Srbi, mržnja prema »najboljem« neprijatelju dobila je jak zamah. Nezanema-

rivi dio pripadnika suprotstavljenih strana, bilo za vrijeme rata ili neposredno nakon nje, od tada ne samo da ne pozdravlja svoje susjede druge nacionalnosti, okrećući glavu od njih, nego ih i smatra utjelovljenjem zla, neartikuliranom gomilom, nadijevajući im pogrdna imena. Susjedi više nisu osobe koje se prije svega procjenjuje prema ljudskim osobinama, s kojima se slavilo blagdane i stupalo u rodbinske veze – oni postaju stranci, ponajprije pripadnici određene vjere ili nacije, svojstava različitih od pretpostavljenih naših, jer se svojstva tobože začinju u genima. Općeljudska svojstva jedva se primjećuju, ljudi se pretvaraju ne samo u Hrvate ili Srbe, katolike ili pravoslavce, nego i u »prave« Hrvate i »prave« Srbe, a oni koji to nisu samo kvare zamišljenu, ili kako autor kaže, imaginarnu sliku poželjnoga suplemenika ili istovjernika.

Pisac je brojnim tablicama takvu tendenciju ilustrirao, ostajući sociologom koji nije popustio odavno uobličanim grupnim obrascima, koji tako često svoje poklonike uzdižu do prototipa plemenitosti, ali i hrabrosti, nedužnosti i pravdoljubivosti, više kulture i civilizacije. Jedan je od naših sociologa koji se uspijevaju izdići iznad pojednostavljene pripadanja, koliko god ono ugodno i umirujuće bilo, prožetoga grupnim apriorijima. Svojom knjigom pridonosi jačanju svijesti da osim nesumnjivih etnonacionalnih vrijednosti postoji i ono što pripada samo individualnim vrijednostima i postignućima. Dokaz su za to i podaci prikupljeni istraživanjem iz 2004., koji potvrđuju da i usprkos tragedijama kojima je bio izložen većinski narod, kao i pojedine nacionalne manjine, postoje ljudi koje nije obuzela osvetoljubivost, nego se vode uvjerenjem da se multietničke lokalne zajednice donekle mogu rekonstruirati. U tom je smjeru primijetio prve pomake, što je potkrijepio odgovorima ispitanikâ na pitanja čiji je cilj bio provjeriti je li nepovratno nestala sklonost za pronalaženjem puteva koji vode nekim oblicima po-

vezivanja pojedinih entiteta. Autor smatra da će za obnovu primarnih društvenih odnosa osim povoljnih makropolitčkih okolnosti biti potrebno i vrijeme, što otvara vrata opreznom optimizmu.

Rad je prožet empirijskim podacima, koje je autor nastojao osmisliti potkrepljujući ih brojnim razmišljanjima domaćih i stranih sociologa koji se bave ovom problematikom. Tako čitatelj zainteresiran za procese koji se odvijaju u lokalnim, ali i širim zajednicama ima priliku svojoj znatželji udovoljiti čitanjem literature kojom se pri pisanju služio i autor. Godine istraživanja te teme i mnoštvo radova koje je o njoj objavio rezultirali su ovom knjigom koja je zasad najviše što je o toj temi imao reći.

Iako knjiga uglavnom govori o Slavoniji od predratnih do poslijeratnih vremena, uspoređujući njezin istočni i zapadni dio, mnogo je više od toga jer ispituje i čovjekovo ponašanje u relativno mirnim kao i u uzavrelim prilikama, kad podjela na Mi i Oni može postati fatalna za one koji se, gotovo bez ikakva odmaka, poistovjećuju s primarnom grupom. Te su podjele duboke, općeljudske, kako zaključuje.

Shvaćanje lokalnih pitanja kao općeljudskih i otkrivanje univerzalnoga na primjeru lokalnoga možda je put kojim će Babić i dalje koračati. Ako, međutim, i ne krene u tome pravcu, jer se nešto takvo ostvaruje samo ako u ljudima već drijema spremnost za širenje vidokruga, ostat će zapamćen kao znanstvenik koji ne samo da je vrlo dobro ovladao svojim područjem nego i potvrdio da u sociologiji ima i onih istraživača koji kritički analiziraju društvene procese i razmišljaju o preduvjetima otvorenoga, mnogo više demokratskoga i humanistički usmjerenog društva. Mnogi bi rekli da je taj cilj danas neostvariv. Možda i jest, ali sve dok postoje pojedinci koji mu teže, postoji i nada da se mogu ostvariti barem donekle drukčija društva od onih koja smo ovdje upoznali. I tako

bi se moglo shvatiti ovaj rad Dragutina Babića.

Nikola Dugandžija
Zagreb

Sigrid Metz-Göckel, Mirjana Morokvašić,
A. Senganata Münst (eds)

Migration and mobility in an enlarged Europe: A gender perspective

Opladen – Farmington Hills: Barbara
Budrich Publishers, 2008, 304 str.

Knjiga *Migration and mobility in an enlarged Europe: A gender perspective* sastoji se od uvoda i četiri poglavlja. Tekstovi u knjizi izbor su prezentacija s dvije konferencije koje su bile dio međunarodnoga istraživačkog projekta koji se bavio migracijama žena iz Poljske u ruralna područja Njemačke. Na prvoj konferenciji održanoj 2005. raspravljalo se o pitanju nestajanja granica kroz komutirajuću migraciju unutar Europe. Tema druge konferencije bila je »Dokumentirana i nedokumentirana migracija unutar Europe«, gdje se upozorilo na nove migracijske tokove kao što je reemigracija u Poljsku te nove određene zemlje kao što su Irska, Španjolska i Turska.

U uvodu o rodnoj mobilnosti u proširenoj Europi tri autorice (urednice) koje potpisuju knjigu naglašavaju da većinu migranata u Europi čine žene koje rade slabije plaćene poslove u uslužnom sektoru. Problemu se u knjizi pristupa iz različitih perspektiva: sociološke i antropološke studije temeljene su na istraživanjima provedenima u Poljskoj, Turskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Austriji, Italiji i Slovačkoj i istražuju uklapanje migrantica iz bivših socijalističkih zemalja u specifične kompetitivne sektore postfordovske ekonomije navedenih zemalja. Promjena migracijskog obrasca argumentirana statističkim i povijesnim analiza-